

Schiermonnikoog

Kijkpunten

Kijkpunt 1: Dampen

Schiermonnikoog is het eiland (oog) van de schiere (grijze) monniken. In de Middeleeuwen vestigden zich monniken vanuit het Friese klooster Claerkamp op het eiland. Deze in grijze pijen gehulde lekenbroeders stichtten een uithof, legden dijken aan en maakten de grond geschikt voor landbouw en veeteelt. Er verrezen schuren, hoeves en een kapel.

Toen tijdens de Reformatie de kloosters werden onteigend, kwam Schiermonnikoog in bezit van het gewest Friesland. Uit geldnood verkochten de Staten van Friesland in 1640 de heerlijkheid Schiermonnikoog aan de rijke koopman Johan Stachouwer. Hij nam zijn intrek in het kasteelachtige Huis Binnendijken, dat hij in het gehucht Dampen liet bouwen. Bewoners uit het door zand en zee bedreigde dorp Westerburen braken daar hun huizen af en bouwden ze in het hoger gelegen Dampen weer op. Ook de kerk kreeg een nieuwe plek. Maar niet voor lang. De afslag van de duinen ging sneller dan verwacht. In 1750 verlieten de bewoners het dorp en vestigden zich in Oosterburen. De meeste leden van de familie Stachouwer verhuisden mee en gingen in een nieuw statig huis wonen: slot Rijsbergen. Tien jaar later, tijdens een zware storm op Tweede Kerstdag, werd de hele buurtschap overspoeld door de golven. Wel bleef Huis Binnendijken overeind staan omdat deze op een duin stond. De eigenzinnige freule Catharina Maria Stachouwer weigerde te vertrekken en bleef op Binnendijken wonen. Zij is met de ondergang van het huis ook zelf aan haar levenseinde gekomen.

Kijkpunt 2: Westerburen

Nadat de monniken waren vertrokken namen boeren hun werk over. De uithof groeide uit tot een dorp met een kerk en een molen dat men Westerburen noemde.

Overstuiwend zand en kustafslag maakten het een prooi van de zee. Steeds weer werden aan de westzijde huizen opgegeven en aan de oostzijde weer aangebouwd. In een aaneengesloten proces “wandelde” Westerburen naar de plaats van het huidige dorp, dat de naam Oosterburen kreeg. In 1760 werden de laatste huizen van Westerburen door de zee verzwolgen.

Een grafzerk uit 1658 van Gertie Cornelis is de enige tastbare herinnering aan Westerburen. Zij was de vrouw van Petrus Marswal, tonnenmeester van Friesland, konvooimeester en secretaris van de Heerlijkheid Schiermonnikoog. Keer op keer, als huizen en kerk naar het oosten verplaatst moesten worden, werd de zerk meegenomen.

Gebroken en met nauwelijks leesbaar opschrift heeft de steen voor de ingang van de Nederlands Hervormde Kerk een definitieve plek gekregen.

Kijkpunt 3: Trouwe wachters

Strandpalen: ze zijn er in allerlei soorten en maten. Met witte, oranje of rode koppen. Met een ijzeren band en met een paspuntschijf. Jong of oud. Kaarsrecht, fier overeind, met hun strak in de verf gezette kop afstekend tegen de omgeving. Oud en verweerd, nog net niet ondergestoven door het zand.

In 1868 plaatste Rijkswaterstaat de eerste strandpalen op Schiermonnikoog. Ruim tien jaar later werden deze stenen palen vervangen door houten exemplaren en aangevuld tot reeks van 19 rondom het eiland. Jaarlijks werd van elke paal de afstand tot de zee en tot het duin gemeten en in een strandboek vastgelegd. Zo kon men veranderingen in de kustlijn in de gaten houden.

Inmiddels worden de strandpalen niet meer gebruikt om de kust te bewaken. Satellieten hebben hun taak overgenomen. Maar nog steeds laten zij zien hoe het eiland van vorm verandert. De oudste kilometerpalen staan nu voor het grootste deel in de duinen. Daaraan kun je zien dat het eiland breder is geworden. Tegenwoordig is paal 18 de laatste op de Balg. Ten oosten daarvan ligt nog twee kilometer zand. Daar komt jaarlijks zo'n 100 meter bij.

Paal 5 staat op een punt waar de zee steeds meer van de duinen afkalft. Een aantal jaren geleden is de paal naar de duinrand verplaatst omdat hij te ver in zee kwam te staan.

Nu staat paal 5 bij vloed toch weer met z'n voet in het water.

Het is niet denkbeeldig dat bij een storm op deze plek de duinen worden afgeslagen. De hoop is gevestigd op een grote zandbank die verderop in zee ligt. Men verwacht dat deze zich binnenkort bij het land aansluit. Dan is het gevaar geweken.

Kijkpunt 4: Hoogdorp

Al in 1717 gaf Johan Stachouwer opdracht aan de oostkant van het eiland een nieuw dorp te bouwen, hoog en droog in de beschutting van de duinen. Het werd in de volksmond "Hoge Dorp" genoemd. Waar men geen rekening mee had gehouden was het stuivende zand van de toen nog kale duinen. De vruchtbare moestuinen waarvan de opbrengst voor een schamel inkomen zorgde, werden keer op keer onder het zand bedolven. Meer dan 50 huizen werden onbewoonbaar en moesten worden afgebroken. Pas in het begin van de 20ste eeuw werden er weer nieuwe huizen op de duinen van het oude Hoogdorp gebouwd en kreeg het de naam Noorderstreek.